

I en hage ved en fjord

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

«Vet du hva?» spurte Minni. Vi satt i skyggen under det store epletreet i hagen. «Jeg tror bestemt det er verst å være den første som dør. Nå skal jeg fortelle deg noe. Orker du å høre på?»

«Selvsagt, og med glede,» sa jeg, «bare du ikke legger inn tonnevis med bisetninger og innskudd og assosiasjoner etter en halv flaske hvitvin.»

Hun så på meg. Selv om øynene var gamle, var de levende. Nå var de sorgtunge.

«Jeg skal si deg,» svarte hun, «at dersom jeg, mot min egen legning – og for den sakens skyld mot hele min natur, skulle gi avkall på det som, ikke bare jeg, men alle mine venner – og det går helt tilbake til mine aller, aller yngste år, mente hadde en spesiell verdi, nemlig, om du tillater at jeg sier det, de frie assosiasjoners enorme potensiale for nytenkning – og derigjennom fornyelse, nyskapning, da ville, etter min oppriktige mening, enhver konversasjon være en tåpelighet. Har jeg uttrykt meg tydelig nok? Du skulle skamme deg!»

Jeg skammet meg, og moret meg. For et vidunderlig kvinnemenneske som satt der under epletreet ved høysommer, i østavind ved en vestlandsfjord, med det hvite håret som et blomstrende kirsebærtre. Guss, som hun kalte sin avdøde mann, hadde vært kunstner, bildende og skrivende og fortellende. Det var et år siden han døde, og jeg hadde skrevet at jeg gjerne ville komme og besøke henne. «Det kan du svært gjerne,» skrev hun tilbake, «men da må du ta med deg en kartong hvitvin, altså tolv flasker, ikke kartongvin, takk (og ikke Mosel) – det har jeg ikke råd til å kjøpe.» Og her satt jeg.

«Altså,» tok hun opp igjen tråden. Og så fortalte hun.

«De siste ukene Guss levde, plaget han seg selv enormt med hensyn til meg og økonomien. Han sa for eksempel at han led fordi han nesten ikke etterlot seg noe av penger. Det var som alltid når det gjaldt ham en overdrivelse. Han etterlot seg tvert imot en liten gjeld. Bankfilialbestyreren (for en tittel) kom under begravelsen, eller like etter var det jo da, bort til meg og kondolerte og sa at den gjelden skulle jeg ikke tenke på nå. Jeg merket meg at han sa «nå», og lurte på hvor lenge han ville gi meg henstand. Hadde det vært Guss, hadde han sagt at den gjelden skulle jeg overhodet ikke tenke på. Ikke filialbestyreren. Han mistet ikke hodet og ble sorgfull eller begeistret. Men ellers var Guss bekymret for meg. Han trodde ikke jeg ville klare meg alene. Barna, de var alle tre godt over tredve år som du vet, hadde han overhodet ikke tro på at ville klare seg når han gikk bort. Hvem skulle de henvende seg til når de trengte råd og vink?

De har jo meg, sa jeg til ham og holdt ham i hånden. Jeg kan jo litt jeg også. Og så er de godt voksne, da.

Men det var ikke nok for ham, og først da han lå på det aller, aller siste, slapp disse tankene taket i ham. Det siste han sa var: Takk. Og så døde han. Følger du?»

Under de nedbøyde grenene på epletreet så jeg ut over fjorden, som så vidt kruste seg i den svake vinden, nærmest som et lett drag i luften. Plenen var ikke lenger så veltrimmet som da Guss levde. Det var for øvrig det eneste som hadde vært veltrimmet. Alt annet fikk vokse vilt og frodig. Men plenen måtte

klippes kort for at ikke dugg og regn skulle holde seg så lenge. Det var så kort mellom regnbygene, og det var så mye dugg når det var klarvær om nettene. Og derfor måtte man bruke de korte minuttene det var sommerlig og tørt.

Ingen av oss sa noe på en stund, men vi sippet til hvitvinen, en halvtørr Alsacevin. Vi hadde nettopp begynt på flaske nummer to. Jeg satt slik at jeg kunne se alle krocketdelene som var hengt opp i det store lønnetreet. Minni fulgte blikket mitt.

«Ja,» sa Minni, «det var to spill han ikke ville ha. Krokket var det ene og ludo var det andre. Det krocketspillet der fikk vi av en gjest som mente det var slik et festlig spill å fordrive tiden med her på landet. Straks han hadde reist, hengt Guss det opp i treet. Det er mange, mange år siden. Det ramler vel ned en dag, og vakkert er det såvisst ikke. Men det representerer noe av det sentrale i Guss' filosofi, akkurat som ludo. Han hatet det som kunne være urettferdig, og han ble nærmest syk dersom noen moret seg ved andres tilbakeslag. Særlig dersom de ble påført den uskyldige av andre. Som i krocket og ludo.»

Jeg kom på at i stuen hang et ludobrett innrammet, med røde og grønne og gule og blå små spillebrikker limt til rammen, og terningene limt midt på glasset slik at det fremsto som to onde øyne. Og rammen var sort. Vi nippet til hvitvinen. Solen var i ferd med skinn rett vestfra, innover fjorden. Skyggene i fjellveggen rett over fjorden ble skarpere avtegnet. Fjellet der over var ganske sort og glatt. Men fremspringene ble rødlig i kveldslyset.

Chateau Goville, Normandie, Frankrike.

Foto: Kristin Aksnes.

«Det er tre ting jeg hater,» fortsatte Minni, «skjønt hater og hater. To av dem er i alle fall kroken og ludo. De kan være så forferdelig hjerteløse, i alle fall for barn.»

Jeg undret meg over hva det tredje kunne være, men regnet med at hun ville fortelle det i tidens fylde.

«Men nå,» sa hun, «nå vil jeg høre hvordan det går med deg. Forresten. Før jeg vil høre om det, skal vi gå ned i fjæresteinene og ta farvel med solen.»

Vi tok med oss glassene og hvitvinsflasken. Nede, nesten i fjæresteinene sto en benk. Og fremfor benken, mot fjorden, sto et lite hjemmelaget bord med en ruglete stein lagt oppå. Minni hadde selvsagt for lengst mistet interessen for hva jeg holdt på med. I sitt vitale åttiende år hadde hun alt for meget av sitt eget i hodet. Men hun hadde ikke glemt.

«Ærlig talt,» sa hun, «så vet du at det ikke interesserer meg særlig hvordan du har det når jeg ved selvsyn ser at du fortsatt er oppegående. Din forskning forstår jeg meg i alle fall ikke på, og jeg kan ikke forestille meg at det er av interesse for deg å plage meg med det.»

Hun la hånden sin mildt på hodet mitt. Det var som å rykke tredve år tilbake i tiden. Minni var det eneste menneske som hadde fått ruske meg i håret som barn uten at det opplevdes som vemmelig. Guss hadde forsøkt seg, men umiddelbart forstått min reaksjon. Og nå, som i min krølltoppbarndom, lot Minni ikke hånden bli værende der. Hun løftet den langsomt bort, vendte håndflaten mot solnedgangen som om hun vinket til noen langt borte. Så gikk solen i havet.

Det var en av disse sjeldne kveldene ved kysten da temperaturen ikke plutselig sank og en kjølig og fuktig havluft slo inn over landet. Det måtte fortsatt være godt over tyve grader.

«Nei nå,» sa Minni, «nå går vi opp igjen og lager oss litt mat og spiser ute under epletreet. Det har jeg ikke gjort på et år. Hva vil du servere meg?»

Allerede da jeg ankom hadde jeg insistert på å anrette et kveldsmåltid. Ingrediensene hadde jeg hatt med meg

i en kjølebag, og nå lå de i Minnis kjøleskap.

«Nå kan du sitte her og hvile litt, hvis det ikke blir for kjølig, og så skal jeg straks være tilbake. Jeg går ut fra at du fortsatt synes hvitløk hører til de guddommelige kryddere?»

«Allium sativum,» sa hun drømmende. «Ungdom og Provence. Så lenge, lenge siden. Merci, mon chere, merci. Og dette har du husket. Og på samvirkelaget har de ikke hvitløk. De påstår at den ville forderve smaken på alt annet de fikk tilkjørt og som skulle lagres. Men ellers har jeg, og Guss og jeg, velsigne hans minne, hatt gode år her. Jeg gleder meg.»

Jeg følte en umiddelbar lette. En stund hadde jeg fryktet at det tredje Minni hatet, kunne være hvitløk. Det var som hun leste mine tanker der jeg sto på vei inn.

«Jeg setter pris på at du spurte. Det kunne jo ha vært at jeg hadde sluttet å like hvitløk.»

2

Klokken ti, og det var begynt å mørkne merkbart under epletreet, ville Minni gå og legge seg. Jeg var forundret over at vi hadde drukket nærmere tre flasker hvitvin i løpet av sen ettermiddag og kveld. Men jeg kunne ikke merke noe på henne. Talen var like distinkt, noe min slett ikke var.

«I morgen spiser vi frokost klokken halv tolv, ikke et sekund tidligere. Og så må du sove godt. Takk for i dag.»

Minni var borte. Jeg ryddet med meg glass og flasker, asjetter og matfat.

«Hva er det du gjør?» ropte Minni borte fra det franske vinduet inn til stuen.

«Rydder med meg litt,» svarte jeg, «nyttelast, vet du.»

I skumringen så jeg Minni komme tilbake mot meg. Hun tok fra meg et par av tingene og satte dem tilbake på bordet under epletreet.

«Når i all verden ble du slik en pedant? Vil du sette det tilbake? Nyttelast? Det har du lært et eller annet sted. I morgen må du fortelle meg hvorledes intelligente mennesker kan komme på

noe så tåpelig. Nyttelast...» Minni ristet på hodet og ga seg på ny mot huset.

«Husk å lukke døren etter deg når du kommer inn,» sa hun vennlig til meg idet hun forsvant. Men et øyeblikk etter kom hun til syne i døren igjen: «Hvis du ikke synes det er for pedantisk, da.» Så var hun borte, og jeg ruslet rundt i den gjengrodde hagen til duggen la seg i gresset. Da var klokken nærmere halv tolv, og jeg hadde tømt restene fra den tredje flasken.

3

Jeg våknet ved at Minni hoiet utfor vinduet mitt. Klokken var kvart over ti. Jeg gikk bort til vinduet og så ut på den blå dagen og den irrgroenne Minni. Det vil si at hun hadde en fotsid, irrgroenn badekåpe på seg, og et like groent badehåndkle.

«Aufstehen – badengehen,» ropte hun, og bega seg ned i fjæresteinene. Enda innen jeg hadde rukket å svare, eller komme videre, men ble stående og se på dagen og fjellene og Minni, hadde hun slengt av seg badekåpen og vasset splitter naken ut i fjorden. Hun var fremdeles uti vannet og svømte da jeg ankom.

«Jeg har ikke tatt med badebukse,» sa jeg ut til henne.

«Hva?» ropte hun tilbake, «jeg har vann i ørene.»

«Badebukse!» ropte jeg tilbake.

Hun kom svømmende innover mot land inntil hun kunne stå på bunnen.

«Hørte jeg riktig? Var det snakk om badebukse? Jeg tror du må bli her en tid så pass jeg kan vende deg av med en del unoter. Nyttelast i går og badebukse i dag. Hva blir det neste? Antakelig skal du ha margarin på brødet også?»

Hun la på svøm igjen. Jeg kledde av meg og gikk de få skrittene ned til vannkanten. Vannet var iskaldt, som jeg husket det fra min barndom. Og der lå hun og svømte som om det skulle være en islandsk kilde. Jeg svømte utover, og etter en stund føltes det litt varmere. Da jeg svømte mot land igjen, sto hun og froterte seg. Jeg svømte en ny runde. Da hørte jeg hun lo, med en latter så lys og knallende som hos en

ungpike. Hun hadde lagt det grønne badehåndkleet som en turban rundt det oppsatte håret. Jeg husket i det samme at jeg selv hadde glemt å ta med håndkle. Hun lo fremdeles da hun satte kurset mot huset.

Minni hadde laget en enkel og smakfull frokost. Solen sto allerede høyt på himmelen, og det ville ha vært for varmt å sitte og spise i solen. Under epletreet var det svalt. Da vi hadde spist og satt med tekusene, sa Minni: «Du lurur kanskje fortsatt på hva som er det tredje jeg hater?» Jeg måtte medgi det, samtidig som jeg sa at hun selv måtte velge hvorvidt hun ville fortelle meg det eller ikke.

«Er det takt eller begrenset nysgjerrighet?» spurte hun, men ventet ikke svar. Og så fortalte hun.

«I går fortalte jeg deg om Guss og om at det var vanskeligst for den som ligger og skal dø først. Det gjelder mellom ektefeller, og det gjelder i en venneflokk. Ikke først, og ikke sist. Nå må du ikke tro at jeg skal trette deg med en redselsfull og trist historie. Jeg nevner dette bare fordi jeg ikke fikk sagt det i går. At jeg nå er blitt den siste både av

ektefeller og i den lille vennekretsen var pinedød ikke etter mitt ønske. Men selv jeg må avfinne meg med at enkelte ting ikke går slik jeg ønsker. Forresten er jeg tørst. Tror du det er for tidlig med et glass av den gode hvitvinen?»

Jeg slapp å svare, for hun vinket tanken bort med en gang.

«Nei, kanskje litt tidlig. Men det var det jeg skulle fortelle.» Hun ble sittende og se ut i luften. Et øyeblikk lurte jeg på om Minni var begynt å bli litt dement. Det var en vemodig tanke. Jeg ble rørt der jeg satt og bøyde meg frem og la hånden min på armen hennes. Hun snudde på hodet og så på meg.

«Jeg er helt klar, vet du. Det tredje som jeg hater, er medlidenhet.»

4

Minni ble sittende og se ut i luften. Jeg så at hun var blitt gammel og var trett. Og da hun nok en gang snudde på hodet og så på meg, så jeg at øynene også var blitt eldre enn jeg først hadde observert. Den hvite halvbuen øverst på de blå øynene var der. Jeg ble underlig rørt.

«Men snille deg,» sa jeg, «du har da alltid vist slik forståelse.»

Hun smilte litt. «Man skulle ikke ha flere tårer enn dem som trengs for å fjerne rusk fra øyet,» sa hun stille, og la til: «unntatt når en du er glad i lider og ikke får dø.»

Det ble stille igjen. Så slo hun hendene sammen og holdt dem halvt foldet, smilte mot meg og sa: «Og nå skal du ha takk for at du kom og besøkte en gammel dame i en hage ved fjorden. Jeg savner Guss, og det kan du intet gjøre med, kjære unge venn.»

Hun strakte hånden ut. Jeg reiste meg og tok den varsomt og ga den et lett trykk. Idet hun reiste seg for å følge meg til huset og sakene mine som sto ferdig pakket, slapp hun en fjert som virkelig luktet stramt av hvitløk.

«Jeg er ikke den jeg var når det gjelder hvitløk,» sa hun. «Egentlig har jeg aldri likt hvitløk. Men Guss elsket det. Og jeg elsket Guss. Og nå skal du ha takk nok en gang.»

Hun snudde seg og gikk tilbake til hagen og benken og satte seg. Det siste jeg så av henne var ryggen og det hvite håret og det flimrende sollyset som falt ned mellom bladene på epletreet.